

MTTNING BOLALAR RIVOJLANISHINING O'YIN ORQALI O'RGATISH METODLARI

*TMC insituti Pedagogika va
psixalogiya o'qituvchisi
Ziyamova Madina Jaxongir qizi
Toshkent shaxridagi TMC(Technology
Management, Communication)
insititute maktabgacha ta'lim
yo'nalishi 23-101guruh talabasi
Norqulova Matluba Abduvalievna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muasasasida o'yinlardan foydalanish o'yinini bola hayotidagi o'rni ko'rib chiqilgan. Ma'lumki maktabgacha yoshdagi bollarni asosiy vaqti o'yin bilan o'tadi o'yin maktabgacha yoshdagi bollarni har tomonlama rivojlanishining muhim vositasi, ularning asosiy faoliyati bo'lib hisoblanadi, o'yin orqali bola dunyoni kashf etadi, o'zlarini ifoda etadi, muloqat qilishni o'rgatadi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: o'yin aqliy tarbiya, axloqiy tarbiya, rolli o'yin, syujetli o'yin, rolinli o'yin, didaktik o'yin.

Maktabgacha yosh — bolalar uchun eng faol rivojlanish bosqichidir. Ushbu davrda o'yin faoliyati ularning asosiy ehtiyoji va rivojlanish vositasiga aylanadi. Bolalar aynan o'yin orqali atrof-muhitni anglaydi, o'zaro munosabatga kirishadi, nutq, fikrlash va tasavvur kabi kognitiv jarayonlar shakllanadi. Ta'limda o'yin elementlaridan foydalanish, ayniqsa, maktabgacha ta'limda, faqat vaqtni mazmunli o'tkazish emas, balki bolani o'rganishga qiziqtirish, mustaqil fikrlash va faoliyatga undash vositasi sifatida qaralmoqda. Zamonaviy pedagogika, psixologiya va

metodikalar shuni ko'rsatadiki, o'yin orqali ta'lim berish bolalarning individual qobiliyatlarini ochib berishda samarali natijalar beradi. Shu sababli, ta'limiy o'yinlarning psixopedagogik xususiyatlarini chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ta'limiy o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalarda o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishni uyg'un holda olib borish imkonini beradi. Psixologlar fikricha, o'yinlar bolalarning hissiy holatini barqarorlashtiradi, stressni kamaytiradi va ijobiy motivatsiyani kuchaytiradi. Vygotskiy va Elkonin singari mutaxassislar o'yin faoliyatini bolaning yaqin atrof-atroqiyot zonasi deb baholagan. Ayniqsa rolli o'yinlar, konstruktiv o'yinlar va didaktik o'yinlar bolaning ijtimoiy tajribani o'zlashtirishi, atrof-dagi rollarni anglash va muvofiqlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi. Bolaning psixologik va ijtimoiy rivojlanishida o'yin faoliyatining ahamiyati beqiyosdir. Psixopedagogik nuqtai nazardan, o'yin orqali

o'rganish bolaning qiziqishini uyg'otib, u bilan muloqotga kirishish imkonini beradi. O'yin davomida bola o'zini erkin tutadi, tashabbus ko'rsatadi va o'z fikrini erkin ifoda eta boshlaydi. Bu holat bolalarda ijtimoiylashuv jarayonini tezlashtiradi, ularning o'z-o'ziga ishonchi va mustaqil fikrlash ko'nikmasini shakllantiradi. Zamonaviy maktab gacha ta'limda o'yinlar faqat vaqtni mazmunli o'tkazish vositasi sifatida emas, balki ta'lim va tarbiyaning strategik usuli sifatida qaralmoqda. Pedagoglar o'yinlar orqali bilim berishdan tashqari, bolalarning mantiqiy fikrlash, ijodiy yondashuv, muammoni hal qilish va ijtimoiy-emotsional qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi maqsadli pedagogik faoliyat olib boradi. Shu jihatdan, o'yin metodikasi chuqur rejalashtirilgan, psixologik asoslangan va yosh xususiyatlariga moslashtirilgan bo'lishi zarur. Didaktik o'yinlar bolani mustaqil fikrlashga undaydi, mashq qilishga yo'naltiradi va muayyan mavzu bo'yicha bilimni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, matematik, til o'rganish va atrof-muhitni anglashga oid o'yinlar mantiqiy tafakkur, e'tibor va eslab qolish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Masalan, "Rangni top", "Sanash o'yini", "So'z topish", "Kim topadi?" kabi mashqlar bolaning fikrlash faolligini oshiradi. O'yin faoliyatining eng muhim jihatlaridan biri — bolaning o'rgangan bilimlarini amaliyotda mustaqil qo'llay olishi va shu orqali uni hayotiy tajribaga aylantirishi hisoblanadi. Bu pedagogik yondashuvda konstruktivistik o'rganish modeli asosiy o'rin egallaydi, ya'ni bola o'zi bilganini o'z tajribasi orqali boyitadi. Shu sababli, maktabgacha ta'limdagi o'yinlar faqat bilim berish emas, balki bolani fikrlashga, izlanishga, topqirlikka va muloqotga o'rgatadigan vosita bo'lishi kerak. Ta'limiy o'yinlarning samaradorligi bolalarning faol ishtiroki, emotsional holati va o'quv jarayoniga bo'lgan ichki motivatsiyasiga bevosita bog'liq. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, maktabgacha yoshdagi bolalar passiv dars shakllariga qaraganda o'yin orqali bilimni tezroq va yaxshiroq o'zlashtiradilar. Chunki o'yin bolaga tabiiy va qulay bo'lgan muhitda yangi bilim va ko'nikmalarni egallash imkonini beradi. Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar yordamida bolalar uchun raqamli o'yinlar, interaktiv dasturlar va mobil ilovalar ishlab chiqilmoqda. Bu vositalar bolalar e'tiborini tortish, ularning vizual va eshituv qobiliyatlarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Ammo raqamli o'yinlar ham maqsadli, metodik jihatdan asoslangan va yoshga moslashtirilgan holda qo'llanilmasa, u kutilgan natijani bermasligi, hatto salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, pedagoglar texnologik o'yinlarni psixologik holat, bola ehtiyoji va ta'limiy maqsadlar bilan muvofiqlashtirib tanlashlari lozim. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyati orqali ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish ham muhim yo'nalish hisoblanadi. Jamoaviy o'yinlar, rolli o'yinlar va vazifali mashg'ulotlar bolalarni o'zaro muloqot qilishga, navbat kutish, boshqalarni tinglash, jamoada ishlash, nizolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bu esa bolaning ijtimoiy moslashuvchanligini oshiradi va keyingi ta'lim bosqichlarida — ayniqsa maktabdagi muvaffaqiyatli o'qishiga zamin yaratadi. Pedagogik amaliyotda "bolaning qiziqishini o'

yin orqali bilimga aylantirish” tamoyili tobora dolzarb bo‘lib bormoqda. Bu yondashu vda bolaning tabiiy harakatga intilishi, qiziqishi, o‘rganishga bo‘lgan ichki ehtiyoji in obotga olinadi. Ya’ni bola bilimni majburan emas, balki o‘zi xohlab, zavq bilan egalla ydi. Bu jarayonda pedagog faqat bilim beruvchi emas, balki yo‘naltiruvchi, muhit yar atib beruvchi va bolaning faolligini qo‘llab-quvvatlovchi shaxs sifatida namoyon bo‘l adi. Shu o‘rinda ota-onalar bilan hamkorlik masalasi ham e’tibordan chetda qolmasli gi kerak. Uy sharoitida tashkil etiladigan o‘yinlar, birgalikdagi ijodiy mashg‘ulotlar b olaning ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Pedagoglar tomoni dan ota-onalarga ta’limiy o‘yinlarning mazmuni, maqsadi va o‘tkazish uslublari haqid a tavsiyalar berilishi ta’lim samaradorligini oshiradi. Bundan tashqari, ijodiy o‘yinlar b olalarning estetik didini, tasavvurini, sahnalashtirish, hikoya qilish, rasm chizish, qo‘shiq aytish va boshqa san’at turlari orqali o‘zini ifoda etish imkoniyatlarini kengaytirad i. Ijodiy o‘yinlar bolalarda estetik hislarni shakllantiradi va bu orqali ularning ma’navi y dunyosi boyiydi. Ayniqsa, musiqa va harakatli o‘yinlar bolalar ruhiy salomatligi uch un foydalidir. Bugungi kunda maktabgacha ta’lim muassasalarida o‘yin orqali o‘rgatis h uchun turli interaktiv vositalar, multimedia dasturlar va didaktik materiallardan foyd alanilmoqda. Masalan, raqamli kartochkalar, sensorli ekranli qurilmalar, robotika asos idagi o‘yinlar bolalarda qiziqish uyg‘otib, faol o‘rganish muhiti yaratadi. Shu bilan bir ga, an’anaviy o‘yinlar — kubiklar, boshqotirmalar, stol o‘yinlari va qumda o‘ynash k abi metodlar ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Psixologik jihatdan, o‘yin faoliyati b olaning rivojlanishida kognitiv, emotsional va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantiri shda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Bolaning dunyoni o‘zlashtirishi aynan o‘yin orqali bos hlanadi. Vygotskiy, Piaget, Elkonin kabi pedagog-psixologlar o‘yin faoliyatini bolani ng tafakkur, nutq, irodaviy sifatlar va xulq-atvorining rivojida asosiy omil sifatida ko‘ rsatib o‘tganlar. Ularning izlanishlarida o‘yin — bu nafaqat zavqli mashg‘ulot, balki b olalik davrining tabiiy ta’lim shakli ekanligi isbotlangan. Hozirgi kunda maktabgacha ta’lim tizimida faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv keng qo‘llanilmoqda. Bu modelda bola bilimni tayyor shaklda emas, balki faol o‘rganish orqali, tajriba va amaliyotda eg allaydi. O‘yin — bu faoliyatning aynan o‘ziga xos va tabiiy shaklidir. Didaktik o‘yinl ar, rolli mashg‘ulotlar, konstruktorlik, tasviriy va dramatik o‘yinlar orqali bola mustaq il fikrlash, sintez va tahlil qilish, taxmin qilish, muammoni hal etish kabi kognitiv faol iyatlarni o‘zlashtiradi. Zamonaviy pedagogika bolalarning individualligi va qiziqishla riga asoslangan holda o‘yinlar ishlab chiqishni taklif etadi. Bu yerda bolaning faolligi, tashabbusi va fikr mustaqilligi birinchi o‘ringa chiqadi. Masalan, ochiq turdagi o‘yin s senariylari bolaga muammoni o‘zi mustaqil hal etish, o‘yin qoidalarini o‘zgartirish yo ki yangilik kiritish imkonini beradi. Bunday yondashuv bolaning ijodiy tafakkurini va o‘z fikriga ega bo‘lish qobiliyatini kuchaytiradi. Ta’limiy o‘yinlar bolaning tafakkur, e’tibor, xotira va tasavvurini rivojlantiradi. Ayniqsa didaktik o‘yinlar orqali bolalarda o‘rgangan bilimni mustahkamlash, mustaqil xulosa chiqarish va savol-javoblar orqali fi

krlashga undash imkoniyati mavjud. Pedagogik yondashuvlarda o'yinlar vositasida bolalarning mustaqil harakat qilish, guruhda ishlash va qoidalar asosida muloqot qilish ko'nikmalari shakllantiriladi. Shu sababli, o'yin orqali o'rgatish bolalar uchun nafaqat ma'lumot olish, balki shaxsiy rivojlanish uchun ham muhim omildir. Ta'limiy o'yinlarning muvaffaqiyati ko'p jihatdan pedagogning metodik tayyorgarligiga bog'liq. Har bir o'yin rejalashtirilgan, maqsadli va didaktik yondashuvga ega bo'lishi kerak. Pedagog bola bilan birgalikda o'ynab, uning fikrini rivojlantiradi, ijtimoiy qoidalarni o'rgatadi va ijobiy emotsional muhit yaratadi. Aynan shu omillar bolaning o'yin orqali o'rganishiga turtki bo'ladi. O'yin orqali o'rganish ayni paytda o'zaro munosabatlar madaniyatini ham shakllantiradi. Bu jarayonda bolalar boshqalarning fikrini eshitish, navbat kutish, nizolarni tinch hal etish, guruhda ishlash, empatiya ko'rsatish kabi ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni egallaydilar. Bu esa ularni kelajakdagi ijtimoiy hayotga moslashtirishda muhim zamin bo'lib xizmat qiladi. Xulosa Ta'limiy o'yinlar maktabgacha ta'limning muhim komponenti bo'lib, bolalarning o'quv faoliyatini tabiiy va samarali tarzda shakllantiradi. O'yin orqali o'rgatish — bolaning individual imkoniyatlari, ijtimoiy moslashuvi va psixologik tayyorgarligini hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Shu bilan birga, o'yin faoliyati bola uchun shunchaki mashg'ulot emas, balki uning hayotining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'ladi. Shuning uchun zamonaviy maktabgacha ta'lim jarayonida o'yin metodlarining turli shakllari va zamonaviy texnologiyalari uyg'unlashtirilgan bo'lishi lozim. Pedagoglar o'yin orqali o'rgatish metodikalarini chuqur o'zlashtirib, har bir bolaga mos, differensial yondashuv asosida ishlashi ta'limi sifatini va bolalar rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Qodirova F.R., Toshpo'latova Sh., A'zamova M. Maktabgacha pedagogika. – T.: Ma'naviyat, 2013.
2. Yusupova P., Maktabgacha tarbiya pedagogika.- T.: O'qituvchi, 1993
3. Grosheva I.V., Yevstafyeva L.G., Maxmudova D.T., Nabixonova Sh.B., Pak S.V., Djanpiyeva G.E. Ilk qadam. Maktabgacha ta'lim muassasasining Davlat O'quv Dasturi.- Toshkent, 2018.
4. Akbarova Sh.H., Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tili leksikasini o'rgatish metodikasi.- Dissertatsiya -Toshkent, 2020
5. Zaynutdinova M.B., Mavlonov N.Sh. Nutiqni tanishda ovozli interfeys texnologiyalarida foydalaniladigan dasturiy maxsulotlar taxlili va istiqbollari, TATU Qarshi filiali Respublika ilmiy-amaliy konferensiya 20-21-aprel 2018-yil, 340-341
6. F.R. Valiyeva, Sh.Kurbonov Continuity in the education system // Wschodnioeuropejskie // East european science journal 12(52)2019 45-52. 2020 7. Kalmuratov T.N. Evaluation of the Effectiveness of Management of the Activities of